

Het meisje met de ster

De foto van drie Joodse meisjes staat in de vaste presentatie op de zolder van Museum Flehite. Wie zijn die vriendinnetjes op dat scheve kiekje, met op hun jasjes een Jodenster genaaid?

door **LYDIA EDELKOORT**

We kennen hun namen: links staat Fietje van Tijn, in het midden Rodi Polak en rechts Emy Neeter. Maar wat is het levensverhaal van deze drie Amersfoortse Joodse meisjes? Ik raakte gefascineerd en wilde meer weten. Uiteindelijk kwam ik in contact met Ezie Polak, nichtje van Rodi en vriendinnetje van Fietjes grote zus Reini.

HOOFD BOVEN WATER HOUDEN

Op zoek naar de drie meisjes vond ik in Archief Eemland een schoolfoto uit 1937. Daar staat Fietje van Tijn op, een verlegen kleuter op de Fröbelschool aan de Bekesteinselaan. Naast haar zit Ezie Polak. Deze tweede foto was een stimulans om verder te zoeken. Op de website www.joodsmonument.nl ontdekte ik dat Fietje de vijfde was in een gezin van zeven kinderen. Fietjes vader overleed in maart 1942; in die moeilijke tijd moest het grote gezin zonder hem verder. Hoe hebben ze nog ruim een jaar lang het hoofd boven water weten te houden? Wat hebben ze meegemaakt? Ezie Polak heeft mij veel kunnen vertellen.

Mei 1942: (v.l.n.r.)
Fietje van Tijn, Rodi
Polak en Emy Neeter
(Museum Flehite).

Fietje van Tijn wordt geboren op 16 maart 1932 in een bovenhuis aan de Utrechtsestraat. Beneden is de winkel in feestartikelen, slingers, ballonnen en vlaggen. Ook kun je in de leesbibliotheek boeken lenen. Moeder Roosje staat soms in de winkel, terwijl vader Sam als vrachtwagenchauffeur zijn geld verdient. Wanneer in september 1941 de kleine Salomon wordt geboren, wordt het Roosje te veel. In de *Amersfoortsche Courant* wordt 'voor direct een flink dagmeisje gevraagd in een groot gezin'. Waarschijnlijk er is nooit iemand op de advertentie afgekomen.

ALLES WORDT ANDERS

In diezelfde septembermaand 1941 moet de negen jaar oude Fietje van de openbare school af, net als alle andere Joodse kinderen. Ze moeten naar een aparte Joodse school, in een gebouw van de Hervormde Gemeente aan het Laurens Costerplein. Daar zit ze samen met Ezie Polak in de gecombineerde klas 4 t/m 6. Ze krijgen les van het hoofd der school, meester Felix van Spiegel. Voor de lagere klassen staat juffrouw Eva van Spiegel, de zuster van de hoofdmeester, terwijl juf Kitty Cohen de kleuterklas heeft.

Steeds meer anti-Joodse maatregelen worden uitgevaardigd. In januari 1942 mag Sam niet meer autorijden en verliest dus zijn werk. Dan krijgt hij een blindedarmontsteking en moet naar het ziekenhuis. Daar treft de Joodse patiënt de NSB-chirurg Van Nieuwenhuyzen. Deze grijpt waarschijnlijk niet in, zodat Sam overlijdt aan een buikvliesontsteking op 16 maart, Fietjes tiende verjaardag. Moeder Roosje, 37 jaar oud, blijft achter met zeven kinderen: Etty van 16, Reini van 14, Isa van 13, Izak van 12 en na Fietje Bennie van 5 en kleine Sal van een half jaar oud. Maar Roosje is een sterke vrouw en de winkel blijft gewoon open. Achter dozen heeft ze Nederlandse vlaggen en oranje wimpels verstopt, in afwachting van de bevrijding.

DE FOTO

Begin mei is Fietje bij Rodi Polak aan de Bergstraat 26. Rodi's grote broer Pim heeft een fototoestel en maakt in

de achtertuin verschillende foto's. Behalve een kiekje van Rodi's grote zus Zus maakt hij er ook één van Rodi, Fietje en hun vriendinnetje Emy, allen met een Jodenster op hun jas. Fietje heeft nu op de ene revers haar broche met de letter F en op de andere de verplichte ster. Moeder Roosje heeft voor ieder gezinslid tenminste één ster moeten kopen, voor vier cent per stuk en nog een textielpunt voor vier sterren. Alleen Bennie en Sal hoeven geen ster te dragen: zij zijn nog geen zes jaar en dus te jong.

STEEDS MINDER

Het leven wordt voor het grote gezin Van Tijn steeds moeilijker: ze mogen niet meer naar de vismarkt, niet naar niet-Joodse winkels en vanaf half juli mogen Joden alleen nog maar boodschappen doen tussen 3 en 5 uur 's middags.

Dan beveelt de Duitse bezetter dat op vrijdag 21 augustus 1942 'alle Joden naar Amsterdam moeten evacueeren, behalve enkele uitzonderingen' (citaat dagboek Jules Frank). Ook Rodi en haar familie moeten naar Amsterdam, maar zij verschijnen niet op het verplichte tijdstip op het station. Niemand weet waar ze zijn. Ongeveer 120 Joden blijven in Amersfoort achter, waaronder het vaderloze gezin Van Tijn, oom Arie van Tijn en zijn gezin, en Jules Frank.

Een twintigtal Joodse kinderen gaat begin september weer naar school. Fietje naar meester Van Spiegel en de kleine Bennie naar het kleuterklasje van juf Kitty. Af en toe hebben de overgebleven kinderen nog plezier. Zo organiseert oom Arie van Tijn samen met juf Kitty in december 1942 het Chanoeka-feest. Er wordt een film vertoond, er is grammofoonmuziek en bij de stoelendans wint Fietje zelfs een prijsje! In de pauze zijn er versna-

Schoolfoto uit 1937 met met op de eerste rij uiterst links in een donker jurkje Fietje van Tijn. Rechts naast haar Ezie Polak, rechttop zittend in een licht zomerjurkje (Archief Eemland).

Met veel dank aan Ezie Polak, die mij zo veel heeft verteld over het leven van Fietje en haar familie.

Lydia Edelkoort is stafmedewerker publiek en presentatie van Museum Flehite.

peringen en bij het naar huis gaan ontvangen alle kinderen een cadeautje.

Steeds vertrekken er weer kinderen: eind januari 1943 stopt de kleuterschool en moet Fietjes kleine broertje thuisblijven. Begin maart vertrekt juf Kitty naar Groningen; naar later blijkt neemt zij een nieuwe identiteit aan en gaat wonen in Noord-Holland. Daar wordt zij in januari 1944 opgepakt. 'Wegens gebrek aan leerlingen' houdt eind maart 1943 de lagere school op te bestaan en moet ook Fietje thuisblijven.

WEG UIT AMERSFOORT

Het gezin Van Tijn blijft bij elkaar, ook wanneer de bezetter besluit dat Amersfoort op 23 april 1943 Jodenvrij moet zijn. Per trein gaan ze naar Kamp Vught. Maar dat raakt overvol en een maand later worden Roosje en de zeven kinderen naar Kamp Westerbork overgebracht. De dag na aankomst moet Fietje afscheid nemen van haar oudste zus Etty, net 17 geworden. Etty gaat op transport zonder haar moeder, haar zusjes en broertjes. Direct na aankomst in Sobibor wordt zij vermoord.

In Kamp Westerbork vindt Fietje met haar familie onderdak in barak 60. In een andere barak, nummer 55, zitten oom en tante Gompers uit Enschede met neef Benjamin. Of zij elkaar daar hebben gesproken is niet bekend. Twee weken later, op 8 juni, worden beide families toegevoegd aan het grote transport uit Vught, dat later het Kindertransport zal worden genoemd. Na aankomst in Sobibor worden alle 3017 gedeporteerden direct vergast. Ook Fietje van Tijn uit Amersfoort, 11 jaar oud.

Rodi is ondergedoken maar wordt verraden; samen met haar moeder en grote zus wordt zij in Auschwitz vermoord. Emy Neeter overleeft de oorlog en vertrekt naar Israël.